

l'autor s'encara al conjunt de la narrativa catalana vuitcentista.

Una perspectiva com aquesta acaba fent ressaltar, a tall de conclusió global bàsica, l'evidència del pes del costumisme com a eix vertebrador de la narrativa catalana vuitcentista i, també de retruc, el perfil dels límits del realisme a Catalunya. En definitiva, tant la intel·ligència de l'anàlisi efectuada com la qualitat de la seva escriptura fan que *El costumisme en la prosa catalana del segle XIX*, d'Enric Cassany, sigui una d'aquelles aportacions bibliogràfiques destinades a ser un punt de referència indefugible; encara més: tot un clàssic.

Antònia Tayadella

La Atlàntida. Jacint Verdaguer. Introducció de Ricard Torrents. Traducció castellana en vers de Joan Ots i Lleó. Barcelona. Planeta («Clásicos Universales Planeta», núm. 211), 1992; LXI + 140 pàgs.

La col·lecció «Clásicos Universales Planeta», que dirigeix el Dr. Gabriel Oliver, ha publicat, a cura de Ricard Torrents, una nova edició de *L'Atlàntida* de Verdaguer. Aquesta reaparició en el mercat de llengua espanyola de l'epopeia verdagueriana constitueix una interessant novetat editorial per diversos motius. D'entrada perquè, si no m'erro, la darrera edició completa en prosa de *L'Atlàntida* —la de José Miguel Velloso— era de 1961 i la darrera com-

pleta en vers —la de Joan Ots i Lleó, la mateixa que ara s'ha tornat a estampar— del 1930. Segonament, perquè ha aparegut en una col·lecció amb una difusió potencial àmplia. I, finalment, per les característiques internes de l'edició mateixa.

Ja d'entrada, crida l'atenció el fet que Ricard Torrents hagi optat per editar la versió en vers de Joan Ots, tan poc coneguda com la figura del traductor. Torrents, en l'estudi introductor, exposa i justifica de manera convincent les raons d'aquesta tria, condicionada, a més, pel fet que per criteris editorials la versió castellana no podia anar acompanyada de l'original català.

Les traduccions coetànies, la de 1878 de Melcior de Palau, en prosa, i la de 1883-84 de Francisco Díaz Carmona, en vers, van comptar amb l'aprovació i fins la col·laboració en alguns aspectes de Verdaguer. Ambdues, però, presenten problemes que no es poden deixar de banda. La de Palau —tractada severament per la crítica contemporània—, apareguda en una versió bilingüe, resulta, sense el text català al costat, una lectura, com diu Torrents, «quasi impossible». La de Díaz Carmona, en canvi, és qualitativament millor, però, com remarca Torrents, presenta una varietat de metres que «desnaturalitza» el poema, el qual, a més, no és traduït íntegrament. Ateses aquestes mancances, doncs, era gairebé obligat d'escollir la traducció de l'escriptor i advocat Joan Ots i Lleó (València, 1896-Barcelona, 1937). A més, Ots parteix de la darrera versió de *L'Atlàntida* controlada per Verdaguer (1886), que és la que cal consi-

derar «canònica», ja que l'autor hi va introduir canvis, sovint ignorats per bona part de la tradició crítica verdaguèria, que s'ha basat en la de 1878. A desgrat que el respecte per la mètrica catalana provoqui, en alguns passatges, un text una mica forçat, la traducció d'Ots és feta, segons Torrents, amb originalitat i la qualifica de «moderna, rigorosa, fins i tot inspirada i vàlida encara avui».

L'edició de Ricard Torrents presenta la traducció de *L'Atlàntida* tal com va publicar-la Ots i Lleó a la barcelonina editorial Tasso l'any 1930. N'ha suprimit, però, el pròleg que hi posà aleshores Joaquín Montaner Castaño, una nota del traductor i la dedicatòria a Francesc Cambó de Joan Ots (aquestes supressions consten en els criteris de l'edició de Torrents). Així la versió que comentem presenta *L'Atlàntida* en la forma tradicional, amb el pròleg de Verdaguèr, els sumaris en prosa que precedeixen cada cant de l'epopeia i les notes del poeta (les quals, com observa el curador, només havien sortit en català a les edicions bilingües i no foren traduïdes fins a la novena edició, la de 1905). S'ha de constatar que, per criteris editorials que es fa difícil de compartir, tant la traducció com l'estudi preliminar apareixen sense cap nota del curador, quan és obvi que en certs casos eren necessàries i el lector les hauria agraït. El volum està precedit per un extens estudi introductori de Ricard Torrents, confeït, d'acord amb les pautes que regeixen les edicions de divulgació i les de la col·lecció on es publica, com una síntesi bio-bibliogràfica de l'autor i com un estudi sucint de l'obra

que s'edita. Torrents, doncs, estructura el seu treball en tres grans apartats: 1) vida de Verdaguèr, 2) obra i 3) *L'Atlàntida*, que completa amb una útil cronologia i una bibliografia que, per uns criteris editorials massa restrictius, resulta excessivament «selecta». La introducció de Ricard Torrents, que recull les aportacions més recents de la investigació verdaguèria, combina adequadament el rigor amb la divulgació i està ben equilibrada en els tres blocs en què es divideix. Potser, i remarco el caràcter hipotètic de l'adverbi, el Torrents crític ha cedit un xic davant del Torrents biògraf. Però el caràcter de l'edició i el públic a què va destinada probablement ho feien inevitable.

En tot cas, l'estudi introductori, redactat a més de manera àgil i amena, acompleteix perfectament els seus objectius i constitueix una bona aproximació tant a la vida i l'obra de Verdaguèr com a *L'Atlàntida*, que resulta d'interès no sols per a l'hipotètic lector culte de parla espanyola sinó també per a l'estudiós de la literatura catalana. No puc acabar aquestes ratlles sense posar en relleu el fet que el present volum de Verdaguèr és l'únic dedicat a un autor català modern dins la col·lecció «Clásicos Universales Planeta». Seria bo que aquesta pretesa «universalitat» es fes realitat incorporant a la col·lecció altres autors moderns i contemporanis que, com Verdaguèr, cap lector una mica cultivat no pot deixar de considerar «clàssics i universals».

Ramon Pinyol i Torrens